
Meddelandeblad

Mottagare:
Kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder

Nr 5/02

April 2002

Mobilbasstationer och miljöbalken

Mobilbasstationer och hälsa

Socialstyrelsen och andra myndigheter har i olika utredningar om elektriska och magnetiska fält (EMF) och ohälsa (bl.a. Elektriska och magnetiska fält och hälsoeffekter, SoS-rapport 1995:1) funnit att det inte finns någon grund för att utarbeta gränsvärden eller på andra sätt ytterligare reglera användningen av el. Misstankar om ett svagt samband mellan EMF upp till 400 kHz och cancer och då speciellt barnleukemi resulterade i att Socialstyrelsen tillsammans med Arbetarskyddsstyrelsen, Boverket, Elsäkerhetsverket och Statens strålskyddsinstitut 1996 utarbetade ”Myndigheternas försiktighetsprincip om lågfrekventa elektriska och magnetiska fält, en vägledning för beslutsfattare”.

Senare års forskning har varken kunnat belägga eller ta bort misstankarna om att lågfrekventa EMF orsakar cancer eller styrka några samband mellan lågfrekventa EMF och annan ohälsa. Det finns idag inga belägg för att cancer eller några andra effekter kan uppstå till följd av högfrekventa (även kallat radiofrekventa) EMF från mobilbasstationer.

Människors oro för att EMF skulle kunna orsaka cancer utgör ibland grund för lokala politiska beslut om åtgärder. En sådan oro bör dock ensamt inte ligga till grund för generella åtgärder i form av gränsvärden eller annat. Det är en viktig uppgift i sådana situationer att upplysa både om forskningsläget och att den oro man känner inte har någon grund i dagens vetenskapliga underlag.

Det finns människor som anser att de är direkt påverkade av EMF från olika källor, däribland också högfrekventa fält från mobilbasstationer. Dessa personer uppvisar ett stort antal olika symptom. Vissa allmänna symptom förekommer ofta. Det gäller trötthet, svaghetskänsla, diffus värk i kroppen, koncentrationssvårigheter, nedsatt minne, yrsel och huvudvärk. Dessa symptom är vanligt förekommande även i den allmänna befolkningen. Det finns dock inget vetenskapligt underlag som styrker ett samband mellan symptomen och EMF.

Socialstyrelsen har framhållit att patienter som relaterar sina besvär till EMF behöver utredas noggrant och i övrigt få ett omsorgsfullt omhändertagande. Detta är vidare beskrivet i Socialstyrelsens allmänna råd om bemötande av patienter i hälso- och sjukvården som relaterar sina besvär till amalgam och elektricitet (SOSFS 1998:3).

Sammanfattningsvis är det Socialstyrelsens uppfattning att det utifrån dagens kunskap inte finns skäl att anta att etablering av mobilbasstationer kan orsaka olägenhet för människors hälsa.

Trots detta kan det lokalt uppkomma situationer där de närboende som upplever att de är elkänsliga eller av andra skäl är oroliga för sin hälsa ställer krav på beslutsfattare att de bör avstå från att ge tillstånd till etablering av t. ex mobilbasstationer. Som ett led i den lokala kommunikationen mellan operatören, lokala myndigheter och närboende anser Socialstyrelsen att samråd bör ske innan etablering.

Miljöbalkens generella regler

Miljöbalken trädde i kraft den 1 januari 1999. Den ersatte miljöskyddslagen, naturvårdslagen, lagen om kemiska produkter, hälsoskyddslagen m.fl.

Miljöbalken (1 kap, 1§) innehåller vissa gemensamma hänsynsregler som riktar sig till alla som gör något eller planerar att göra något som kan:

- orsaka olägenhet för människors hälsa eller miljön,
- skada natur- eller kulturmiljöer,
- påverka den biologiska mångfalden negativt,
- medföra bestående förändringar i markanvändningen, eller
- påverka hushållningen med material, råvaror och energi.

Den som gör eller planerar att göra något sådant ska enligt miljöbalken (2 kap) bl.a.:

- skaffa sig den kunskap som behövs för att skydda människors hälsa eller miljön mot skada eller olägenhet,
- vidta de skyddsåtgärder och de försiktighetsmått som behövs för att förebygga eller hindra att verksamheten medför skada eller olägenhet,
- välja en plats för verksamheten där den stör så lite som möjligt,
- hushålla med råvaror och energi och utnyttja möjligheter till återvinning och återanvändning, samt
- undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter som kan medföra risker för människor och miljö om produkterna kan ersättas med mindre farliga.

Ovan nämnda krav gäller vid etablering av all verksamhet i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem med hänsyn till kostnader eller andra orsaker.

Ansvar mot allmänheten

Ansvar för att miljöbalken efterlevs åvilar både fastighetsägaren som upplåter plats för att sätta upp mobilbasstationer, och operatören som ansvarar för sändaren. Båda ansvarar för att t.ex. hyresgäster får information om mobilbasstationerna och att de inte blir utsatta för risker. Det är oftast operatören ensam som har möjligheter att åtgärda de eventuella olägenheter som kan uppstå av mobilbasstationerna. Det innebär att:

- operatören/fastighetsägaren ska ha kunskap om vad sändaren kan orsaka för skador på människor och natur. Det är inte deras skyldighet att bedriva egen forskning omkring skadeverkningar. Däremot ska de ha kännedom om kända och befarade risker med den strålning som sändarna alstrar. De ska också kunna redovisa denna kunskap till tillsynsmyndigheten. Som ett led i kommunikationen med allmänheten bör de också kunna redovisa vad man känner om riskerna med verksamheten. Då människor känner oro för sändarnas påverkan på hälsan bör operatören också kunna redovisa den strålning som sändaren alstrar.
- operatören/fastighetsägaren ska vidta de skyddsåtgärder som kan anses rimliga. Sådana skyddsåtgärder kan vara att inte placera mobilbasstationen så att den riktade sändningen/mottagningen täcker vistelseutrymmen för människor i dess omedelbara närhet, alltså på mycket korta avstånd framför sändaren.
- operatören/fastighetsägaren ska välja en plats som påverkar människa och miljö så lite som möjligt om detta inte är ekonomiskt-, tekniskt- eller på annat sätt orimligt.

Ansvar mot myndigheter

Uppsättande och drift av mobilbasstationer är inte tillståndspliktigt enligt miljöbalken. Därför krävs heller inte att operatören ansöker om tillstånd eller lämnar in anmälan till lokala miljö- och hälsoskyddsmyndigheten. Vissa master kräver dock bygglov enligt Boverkets byggregler. Trots att operatören inte har skyldighet att söka tillstånd eller att anmäla sändare omfattas operatören och fastighetsägaren av den allmänna tillsynen som kommunen bedriver enligt miljöbalken och ska följa de regler om egenansvar mm som föreskrivs i miljöbalken.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden eller motsvarande kan vid behov kräva att operatören redovisar både strålningens omfattning och vilken påverkan detta innebär på miljö och hälsa, val av plats för masten och vilka försiktighetsmått som operatören vidtagit mm. i enlighet med de krav som ställs i miljöbalken.